HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אין דורשין פרק שני חגיגה יב.

והשפלת רנפקא לן מן ולמקצה השמים. דלמסור לשמול מה שים מוך למחיצות ממילא נפקא לן דלמסור לשמול בקודש שנגרת להיות היא מה שהיה קודש לבריתו הוא עכשיו מוך למחיצתו הלכך למן היום אשר ברא אלהים אדם למה לי למעוטי מיניה קודש שנגרת העולם: **על הארץ ולמקצה השמים.** על הארץ היה ומגיע לשמים: **לחור וקדס לרבני.** שמי פעמים ילרתני תחלה גבוה ולבסוף שפל: **מפוף העולם ועד סופו.** כשהיה שוכב היה לשמו למזרח ורגליו למערב: **פהו ובהו.** לקמן מפרש להו: **מדם יום ומדם לילה.** כ"ל שעות בין שניהם: **ישם חשך סביבותיו.** למדת שקו החשך מקיף את השמים: **מפולמות.** לשון ליחלוח: **קו תהו וחכני בהו.** למדת שהמתו קו והבהו שנכנים: **חלמה.** יודע מה שלמד: **שכוכה.** שהוא מבין דבר מדם מפלפול מכמתו: **דעת.** יסוד: **לח.** הוא כח הזרוע: **גבורה.** גבורת הלב: **געדה.** מיפה כלשמרינן לקמן שגער בו ועמד: **פקעיות.** לומיש"ל בלע"ז: **שנאמר בשמים מעוניו.** שלמת עלייה מיקרו: **שרפרף.** לרגליו וכסא ליכא. על כרחך ככסא עשוי שחלה ולפי גובה ככסא הוא שחלה שכרפרף: **לף ידי יסדה ארץ וגו'.** מסיפיה דקרא ילף לכתיב יעמדו יחדו כשבראן ועשאן פקעיות כמו שאמרינן למעלה: **ורפן.** עילרן: להקדיש

השתא דנפקא ליה מלמקצה השמים ועד קצה השמים למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ למה לי (ו) כדר' אלעזר דאמר רבי אלעזר אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ וכיון שסרח הניח הקב"ה ידיו עליו ומיעטו שנאמר [1]אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפך אמר רב יהודה אמר רב (ז)אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו [3]ומיעטו שנאמר ותשת עלי כפך אי הכי קשו קראי אהדדי אידי ואידי חד שיעורא הוא ואמר רב יהודה אמר רב עשרה דברים נבראו ביום ראשון ואלו הן שמים וארץ תהו ובהו אור וחשך רוח ומים מדת יום ומדת לילה שמים וארץ דכתיב [2]בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ תהו ובהו דכתיב [3]והארץ היתה תהו ובהו אור וחשך חשך דכתיב [3]וחשך על פני תהום אור דכתיב [4]ויאמר אלהים יהי אור רוח ומים דכתיב [3]ורוח אלהים מרחפת על פני המים מדת יום ומדת לילה דכתיב [5]ויהי ערב ויהי בקר יום אחד תנא תהו קו ירוק שמקיף את כל העולם כולו שממנו יצא חשך (ח) שנאמר [6]ישת חשך סתרו סביבותיו בהו אלו אבנים המפולמות המשוקעות בתהום שמהן יוצאין מים שנאמר [7]ונטה עליה קו תהו ואבני בהו ואור ביום ראשון איברי והכתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים וכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי (ג) כדר' אלעזר דא"ר אלעזר אור שבראו הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו ממסוף העולם ועד סופו כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן שנאמר [8]וימנע מרשעים אורם ולמי גנזו לצדיקים לעתיד לבא שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב (ט)ואין טוב אלא צדיק שנאמר [9]אמרו צדיק כי טוב כיון שראה אור שגנזו לצדיקים (י) שמח שנאמר [10]אור צדיקים ישמח כתנאי אור שבראו הקב"ה ביום ראשון אדם צופה ומביט בו ממסוף העולם ועד סופו דברי רבי יעקב וחכ"א הן הן מאורות שנבראו ביום ראשון ולא נתלו עד יום רביעי אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב בעשרה דברים נברא העולם בחכמה ובתבונה ובדעת ובכח ובגערה ובגבורה בצדק ובמשפט בחסד וברחמים בחכמה ובתבונה דכתיב [11]ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעת דכתיב [12]בדעתו תהומות נבקעו בכח וגבורה דכתיב [13]מכין הרים בכחו נאזר בגבורה בגערה דכתיב [14]עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו בצדק ומשפט דכתיב [15]צדק ומשפט מכון כסאך בחסד ורחמים דכתיב [16]זכר רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה ואמר רב יהודה אמר רב בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי עד שגער בו הקב"ה והעמידו שנאמר עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו והיינו דאמר ר"ל מאי דכתיב [17]אני אל שדי אני הוא שאמרתי לעולם די (פ) אמר ר"ל בשעה שברא הקב"ה את הים היה מרחיב והולך עד שגער בו הקב"ה ויבשו שנאמר [18]גוער בים ויבשהו וכל הנהרות החריב ת"ר (ז)ב"ש אומרים שמים נבראו תחלה ואח"כ נבראת הארץ שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ וב"ה אומרים ארץ נבראת תחלה ואח"כ שמים שנאמר [19]ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים אמר להם ב"ה לב"ש לדבריכם אדם בונה עלייה ואח"כ בונה בית שנאמר [20]הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה אמרו להם ב"ש לב"ה לדבריכם אדם עושה שרפרף ואח"כ עושה כסא שנאמר [21]כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי וחכ"א זה וזה כאחת נבראו שנאמר [22]אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא אני אליהם יעמדו יחדו ואידך מאי יחדו דלא משתלפי מהדדי (ו) קשו קראי אהדדי אמר ר"ל כשנבראו ברא שמים ואח"כ ברא הארץ וכשנטה נטה הארץ ואחר כך נטה שמים מאי שמים א"ר יוסי בר חנינא ששם מים במתניתא תנא אש ומים מלמד שהביאן הקב"ה וטרפן זה בזה ועשה מהן רקיע שאל רבי ישמעאל את ר"ע כשהיו מהלכין בדרך א"ל אתה ששימשת את נחום איש גם זו כ"ב שנה (כ) שהיה דורש כל אתין שבתורה את השמים ואת הארץ מה היה דורש בהן א"ל אילו נאמר שמים וארץ הייתי אומר שמים (ו) שמו של הקב"ה עכשיו שנאמר את השמים ואת הארץ שמים שמים ממש ארץ ארץ ממש את

מסוף העולם ועד סופו. מהלך ת"ק שנה (לקמן יג.) שנאמר שדי שנאמר די שלא להרחיב יותר שנאמר אני אל שדי פרה ורבה אני אמרתי די לעולם ומימה מנא ליה הא שים ת"ק שנה ולא יותר ולא פחות וי"ל דנפקא לן מן שדי דשדי ים ג' לותיות שי"ן לל"ת יו"ד קף י"ן ל"ת ו"ד העולה מן שדי ועלה ת"ק כך שמעתי מר' מנחם ברבי עזריאל ול"ע למ"ד פרק מי שהיה טמא (פסחים נד. ושם) כל העולם כולו מחת כוכב אחד עומד היכי קיימי כל הני כוכבים הנהלין בזרקיע וי"מ שעל יס לוקיינוס הן עומדין כלשמרינן בפרקי דר"א כל השיעורים לא נאמרו רק על שאר ימים אבל יס לוקיינוס גולמו יודע מדתו אך במדרש אחר מצינו שמליש (ח) ימים שנאמר הוי יס לוקיינוס וכן יסד ה"ר בנימין ביולר שלו זה היס עולמו (ו) ממאה ושמים ושם ועוד סיימו ולריך למימר שאומו מדרש פליג אההיא דפסחים ומיהו יש להעמיד היא דהתם במזלות של גלגל אבל שאר כוכבים קטנים הם ולי נראה היס ליישב כל אומן מדרשים שהם תלוין בכיפת הרקיע והוא גדול הרבה מן הארץ אם היה נמחת עליה זו כמו לפי גדול הארץ גם ורחב אחל מחות על הארץ כמין כיפה גדוה בחמצע שמופס בפלי כפלים אם היה נמחת נקו הארץ אך היה קשה מדכתיב גבי סיפרא (שופטים ה) מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם ומוכח מינה בניסוקי רש"י וכן אימא במדרש שאוכך הכוכב מהלך ת"ק שנה כמן השמים ועד הארץ שהיה רחב אחד מאוד ברקיע והשני היה בארץ והיכי היה יכול לכוכב אחת כוכב אחד הוא עומד ול"ל שהם חולקין יאך אם לא נאמר גזרת הגלגל (ו) :

אידי ואידי חד שיעורא הוא.
ופליג אמתלי דדריש בתמיד
(לף נב.) דמזרח ומערב דמוך טפי דאי לא תימא הכי (פ) אדם היכי הוה קס כיון דכתיב מקלה השמים ועד קלה השמים וי"ל שאוכר שהיה בגן עדן עד שנתמעט: **ישת חשך סתרו.** מלכתיב סביבותיו סוכתו קדירים: ומת

1. אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה:
תהלים קלט ה
2. בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ:
בראשית א א
3. וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם:
בראשית א ב
4. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר:
בראשית א ג
5. וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד:
בראשית א ה
6. יָשַׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ חֶשְׁכַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים:
תהלים יח יב
7. וִירֻשָׁתִהּ קֵאַת וְקִפּוֹד יַיְנְשׁוּף וְעֹרֵב יִשְׁכְּנוּ בָהּ וְנָטָה עָלֶיהָ קַו תֹּהוּ וְאַבְנֵי בֹהוּ:
ישעיהו לד יא
8. וְיַפְרֵנַע מְרַחֲשָׁעִים אוֹרָם וְזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר:
איוב לח טו
9. אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ:
ישעיהו ג י
10. אוֹר צַדִּיקִים יִשְׂמָח וְנֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ:
משלי יג ט
11. יְיָ בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה:
משלי ג יט
12. בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ וּשְׁחָקִים יִרְעָפוּ טָל:
משלי ג כ
13. מַכִּין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה:
תהלים סה ז
14. עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ:
איוב כו יא
15. צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ חֶסֶד וֶאֱמֶת יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ:
תהלים פט טו
16. זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:
תהלים כה ו
17. וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ:
בראשית לה יא
18. גּוֹעֵר בַּיָּם וַיַּבְּשֵׁהוּ וְכָל הַנְּהָרוֹת הֶחֱרִיב אֻמְלַל בָּשָׁן וְכַרְמֶל וּפֶרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל:
נחום א ד
19. אֲלֶה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְיָ אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם:
בראשית ב ד
20. הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָיו וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ הַקֹּרֵא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפָּכֵם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ יְיָ שְׁמוֹ:
עמוס ט ו
21. כֹּה אָמַר יְיָ הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי:
ישעיהו סו א
22. אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפָּחָה שָׁמָיִם קֹרֵא אֲנִי אֲלֵיהֶם יַעַמְדוּ יַחְדָּו:
ישעיהו מח יג

הגהות הב"ח

(ה) גמ' על המרן למה לי מיבעי ליה לכדרבי אלעזר וכו' מן המרן ועד לרקיע היה שנאמר וכו' על המרן ולמקלה השמים וכיון שנאמר וכו' ומיעטו ג"כ ס"ל והעמידו על מאה אמה: (ג) שם ילף מהך לעולם שנאמר ישת: (ג) שם ויהי בקר יום רביעי אלא כלרבי אלעזר: (ד) שם שנאמר לגזיקים מיד שמח וכו' מלם לופה ורואה ומניע: (ה) שם שמלמדני לעולם די איכא דאמרי אמר ר"ל בשעה שבלע הקב"ה את היס הגדול היה מרמיד: (ו) שם ללמ משלפי מהדלי מכל מקום קשו קלקי: (ו) שם הייתי לומר שמים וארץ שמותן של הקב"ה: (ח) תוס' ד"ה מסוף וכו' מלינו ששליש עולם הוי מים לוקיונס:

לעזי רש"י

לומישי"ל [לימוישי"ל]. פקעת (של חוט).

רבינו חננאל

ת"ל ולמקצה השמים ועד קצה השמים. שיעור מן קצה השמים ועד קצה שמים כשיעור מן הארץ עד לשמים ותרווייהו חדא שיעורא הוא. אמר רב יהודה (ג) [ר'] דברים נבראו ביום ראשון. תוהו ובוהו. שמים וארץ. אור וחשך. רוח ימים. מדת יום ומדת לילה כו'. תנא תוהו זה קו ירוק שמקיף כל העולם שממנו חושך יוצא. בהו אלו אבנים מפולמות המשוקעות בתהום שמהם מים יוצא שנאמר ונטה עליה קו תוהו ואבני בוהו. וזה האור שנברא ביום ראשון היה בו זיהור שצופין בו ומביטין באורו מסוף העולם ועד סופו. וכיון שנסתכל ברשעים גנזו לצדיקים לעתיד לבא שנא' וימנע מרשעים אורם וכיון שנענג שמח שנאמר אור צדיקים ישמח. ויש תנא חולק על זה ואומר זה האור נתלה ביום רביעי שנאמר יהי מאורות ברקיע השמים. ופי' יהי אותו האור שנברא ביום ראשון למאורות והן ב' המאורות. אמר רב בעשרה דברים נברא העולם. בחכמה בתבונה. בדעת. בכח. בגבורה. בגערה. בצדק. במשפט. בחסד. ברחמים. וכולהו מקראי. בחכמה ובתבונה שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. בדעת כו'. זה שאמר [ר"י אמר רב דבשעה שברא הקב"ה את] העולם. עת שנברא היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי כו' עד שגער בו הקב"ה והעמידו שנאמר עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו. ר"ל אמר אני אל שדי אני שאמרתי לעולם דיי. כיוצא בו בים גוער בים ויבשהו אלו כולן מדרשות הן ואין מדקדקין עליהן להשוותן למה שהדעת מתקבלת מהן וכן חלוקת ב"ש וב"ה אלו אומרים ארץ נבראת תחלה. ואלו אומרים שמים נבראו תחלה. וכל אחד מביא ראיה לדבריו. וחכמים אומרים שניהם נבראו כאחד אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא אני עליהם יעמדו יחדו. קשו קראי אהדדי. ופריק ר"ל כשבראן ברא שמים ואח"כ הארץ כב"ש [וקשיא דהא דכתיב נוטה שמים על תוהו ובוהו ארץ על בלימה הרי תחלה נטה שמים ואח"כ ארץ] כשנטה אותן נטה ארץ ואח"כ שמים כב"ה. ונהו שאמרו חכמים שניהן כאחת עמדו. (טרף) [מאי שמים שטרף] הקב"ה אש ומים ועשה מהן רקיע לפיכך נקראו שמים. אבל דברי נחום איש גם זו פירוש הוא שפירש. אמר אלו נאמר בראשית ברא אלהים שמים (ו) ואינן שמים דבר ידוע הייתי אומר שמים שם הן וכיון שנאמר את השמים נתברר לנו כי על השמים הידועים לנו הכתוב מדבר. וכיון שכתב את בשמים כתב נמי את בארץ. כי האת שכתב בארץ

(ו) לולי דל"ל שמים הייתי לומר שמים שם הן ואינן שמים דבר הידוע לנו וכיון שנאמר וכו'.

מוסף רש"י

מסוף העולם ועד סופו היה. מלכו (סנהדרין לח:). **ולמקצה השמים.** מקלה עד קלה (שם). **אחור וקדם.** שני לוחות זו פלטופין (שם). **ומיעטו.** והעמידו על מלה אמה, **שנאמר ותשת עלי כפך.** לף גניעטין הכי הוי (שם ק:).